

речовин в атмосферне повітря різними виробництвами», Український науковий центр технічної екології, Донецьк, 2004 р. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=53404

9. Звіт з оцінки впливу нерадіаційних факторів ВП «Хмельницька АЕС» ДП «НАЕК», «Енергоатом» на навколишнє природне середовище за 2017 рік. URL: <https://www.sunpp.mk.ua/uk/article/6059-zvit-z-ocinki-vplivu-neradiaciy nih-faktoriv-vp-yuaaes-na-navkolishnie-prirodne>

10. Звіт про стан радіаційної безпеки на ХАЕС ДП «НАЕК «Енергоатом» 2017. URL: http://www.energoatom.com.ua/files/file/rb_2015.pdf

11. Инв. No3465 Обстеження та оцінка технічного стану водосховища-охолоджувача для підготовки будівництва енергоблоку №3, 4 ОП «Хмельницька АЕС». Водогосподарські баланси р. Горинь. ВАТ «Укрвод-проект». К. 2007. URL: <https://www.davr.gov.ua/vodogospodarskiorganizacii>

12. Інформаційний центр ВП «Хмельницька АЕС». URL: <http://eia.menr.gov.ua/uploads/documents/2231/reports/992fe8ab343dcefaac8351f1483526c0.pdf>

13. Офіційний веб-сайт ХАЕС. URL: <http://www.xaec.org.ua/index-ua.html>

14. Проект будівництво енергоблоків. URL: <https://web.archive.org/web/20180131200855/http://www.energoatom.kiev.ua/ua/actvts/stroitelstv o/buildon/>

АНТРОПОГЕННІ ЛАНДШАФТИ ОКОЛИЦЬ СЕЛА БІЛА ЧОРТКІВСЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Когут В. І.

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник – канд. геогр. наук, доц. Питуляк М. В.

Метою статті є дослідження особливостей та поширення антропогенних ландшафтів с. Біла та їх систематизація.

Антропогенне ландшафтознавство розвивалася в тісному контакті з іншими науками. З ним пов'язані проблеми антропогенного впливу на довкілля. Антропогенне ландшафтознавство розвивається і використовує теоретико-методичні положення екології і ландшафтознавства. Одним із актуальних питань сьогодення є розвиток цієї науки, в контексті моніторингу антропогенного впливу на ландшафти, що й зумовило розгляд даної проблеми.

Дослідження антропогенних ландшафтів висвітлені в працях як зарубіжних так і вітчизняних науковців, зокрема Ф.М. Мількова, Г.І.Денисика, В.П.Коржика, В.М.Воловика та інших. В їх працях можна розглядалися окремі питання теорії, термінології, антропогенного ландшафтознавства, а також представлені регіональні дослідження антропогенних ландшафтів на території України.

У структурі антропогенних ландшафтів розрізняють три групи: власне антропогенні ландшафти, ландшафтно-інженерні та ландшафтно-техногенні системи. Разом з тим існує багато класифікацій антропогенних ландшафтів за різними ознаками [1; 2].

Нами проведено дослідження антропогенних ландшафтів с. Біла та його околиць.

Село Біла є одним із найбільших за площею та кількістю населення в Чортківському районі, Тернопільської області, що розташоване на північ від районного центру м. Чортків, на правому і лівому березі річки Серет. Саме на прикладі цього населеного пункту, яскраво виділяються різновиди антропогенних ландшафтів, зокрема: каркасні, фонові, точкові, гуманістичні, що в свою чергу висвітлюють менші їх різновиди.

До каркасних антропогенних ландшафтів відносяться селитебні і дорожні, які домінують в населеному пункті.

Селитебні ландшафти формуються і функціонують під впливом господарської діяльності людей, що призводить до розбудови села й формування селитебних ландшафтів. Історія розвитку, становлення селитебних ландшафтів села досить давня. Перші з них зародились ще в палеоліті, що суттєвого вплинуло на докорінну перебудову ландшафту. З цього часу почали формуватися селитебні геоконплекси, що зафіксовані у вигляді археологічних залишків та пам'яток поселення трипільської культури, і три городища часів Київської Русі. Селитебні ландшафти пройшли шлях від елементарних поселень до формування сучасного села.

Дорожні ландшафти є складними системами антропогенного й техногенного походження, структуру й функціонування яких визначають дороги й прилеглі до них об'єкти. Виділяють три види дорожніх ландшафтів: власне дорожні ландшафти, дорожні ландшафтно-інженерні системи, дорожні ландшафтно-техногенні системи. В с. Біла переважають власне дорожні ландшафти, лише че-

рез центр села проходить вузька смуга асфальтованої дороги, типу дорожньої ландшафтно-техногенної системи. Пролягають чисельні автошляхи та наявні підкласи – залізничного дорожнього ландшафту, представленого залізничною колією.

Фонові антропогенні ландшафти поділяють на лісові й сільськогосподарські. Сільськогосподарські й лісові антропогенні ландшафти разом з селитебно-дорожніми формують загальний образ усього села. Сільськогосподарські ландшафти є місцем подальшого формування й розширення площ інших антропогенних ландшафтів. В різних куточках села сільськогосподарські ландшафти є основою для розширення площ селитебних, промислових, дорожніх, лісових, водних, рекреаційних, радіаційних і тафальних ландшафтів. Це призводить до постійного скорочення їх площ та нераціонального використання. Сільськогосподарські ландшафти активно взаємодіють з прилеглими до них ландшафтами та формують складніші парагенетичні системи у вигляді нових ландшафтів. Наприклад: між лісом, пасовищем або полем, між пасовищем і водоймою часто відновлюються узлісся. Лісовий антропогенний ландшафт є зміненою ділянкою території, представленою насадженнями лісу. В с. Біла велика кількість таких ландшафтів, що представлені лісопосадками. Лісові антропогенні ландшафти належать до Білівського лісництва Чортківського лісгоспу.

Точкові антропогенні ландшафти об'єднує промислові, водні антропогенні ландшафти, що зустрічаються в с. Біла. За походженням вони техногенні. Промислові ландшафти є представниками техногенних ландшафтів. До техногенних ландшафтів доцільно відносити лише ті антропогенні геокомплекси, в котрих технікою (інженерними системами) корінним чином перебудована літогенна основа, а заодно й заново створена ландшафтна структура. Сьогодні на території села розташовані 163 фермерські господарства, дочірнє підприємство “Нива”, завод по виробництву цегли (керамік).

Водні антропогенні ландшафти являють собою систему водосховищ, ставків, каналів і копанок, що сформувались у процесі освоєння річок, а також похідні водні антропогенні ландшафтні комплекси, які утворилися в місцях кар'єрних виробіток, антропогенного карсту, а також відстійники [1, с. 242].

В с. Біла до них відносять і водні об'єкти, які виникли при

безпосередньому антропогенному впливі людини, це перш за все ставки. Річку Серет та її притоки можна віднести природних аквальних комплексів. Найбільшою притокою р. Серет є річка Млинівка, довжина якої 23 км. У річку Серет впадає ряд малих річок і струмків, які витікають з урочищ. Поширеність ставків, потічків зумовлена значною зарегульованістю русла річки Серет та її притоки, річки Біла. Усі антропогенні аквальні ландшафти є результатом господарського освоєння водних ресурсів за історичний час.

Внутрішньоаквальні антропогенні ландшафтні комплекси характеризуються процесом будівництва водойм, що призводить до цілковитої зміни ландшафтів у їх межах.

В селі функціонує два ставки антропогенного походження, які споруджені під час меліоративних заходів, ще у 80-х рр. ХХ ст. що призвело до змін прилеглих ландшафтів. У затоплених районах, на місці ландшафтів суходолу, сформувалися аквальні та водноболотні ландшафтні комплекси. Саме тому ще при будівництві ставків зазнали трансформації водний, температурний, повітряний та хімічний режими ландшафтів, які опинилися під водою що сприяло формуванню нових, аквальних і внутрішньоаквальних антропогенних ландшафтів.

Гуманістичні антропогенні ландшафти поділяють на рекреаційні, сакральні й тафальні класи антропогенних ландшафтів. У просторі вони здебільшого «точкові», як сакральні й тафальні, але деякі можуть формувати й визначати структуру ландшафтів окремих територій. Серед них рекреаційні ландшафти, що є антропогенними геокомплексами, які формуються в зонах відпочинку і активного туризму.

Тафальні ландшафти – (поховання), почали формуватися з давніх часів. Прикладом на території села є старий цвинтар. Значну кількість тафальних ландшафтів можна віднести до власне антропогенних ландшафтів, а їх частина, де відбувається подальше функціонування, – ландшафтно-інженерних систем, зокрема діючий новий цвинтар, що розташований поруч зі старим біля центру села. Тафальні ландшафти дуже відрізняються між собою як за розмірами – від невеликих надгробків до гігантських склепів та монументів.

Сакральні ландшафти є природно-антропогенною геосистемою, що виконує духовну функцію, пов'язану з релігійними запи-

тами людей. Значна їх частина пов'язана з діяльністю храмів зі священними реліквіями. Це перш за все такі храми, як: церква святого апостола Андрія Первозванного (ПЦУ), церква Різдва Пресвятої Богородиці (ПЦУ); старий домініканський костел, що зараз не функціонує, церква Воздвиження Чесного Хреста (УГКЦ).

Висновки: Село Біла на своїй території має досить значну кількість антропогенних ландшафтів, що відображають розвиток села, вплив різних видів природокористування на ландшафтні комплекси. У структурі антропогенних ландшафтів с. Біла виділяють каркасні антропогенні ландшафти, фонові антропогенні ландшафти, точкові антропогенні ландшафти, гуманістичні антропогенні ландшафти, які мають свої структурні одиниці.

Список використаних джерел:

1. Денисик Г.І. Антропогенне ландшафтознавство: навч. посіб. Ч. 1. Глобальне антропогенне ландшафтознавство. Вінниця: ПП «ТД Едельвейс і К», 2021. 336 с.
2. Денисик Г. І. Антропогенні ландшафти Правобережної України. Вінниця: Арбат, 1998. 242 с.
3. С. Біла історична довідка URL: <http://chortkivrr.gov.ua/142>
4. Основи антропогенного ландшафтознавства URL: http://library.vspu.edu.ua/repozitarij/repozit/texti/navchalni/Osnovi_antropg_landshavtozna_vstva.pdf

ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ТЕРИТОРІЄЮ

Коржук Л. П.

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник – док. геогр. наук, проф. Заставецька Л. Б.

Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» було прийнято 05.02.2015 року. За цей час, впродовж 5 років добровільно створювалися ОТГ, разом з тим розроблялися стратегії сталого розвитку та ефективно просторове планування території. Заслучненська ОТГ Хмельницької області розпочала своє функціонування відносно недавно, з 22 грудня 2019 року.